ALEXANDRU A. PHILIPPIDE AND THE POETICS OF THE UNSPOKEN

Gabriela CRĂCIUN
University of Pitești

Abstract: The study focuses on the role of the unsaid in Philippide's poetry. The unsaid is usually more powerful and more poetic. Its expression pervades his entire lyrism, pointing out the lyrical ego's singularity among people. Silence comes from a biographic source, given the unsaid is a sign of solitude in a society where the individual is restricted by formal rules in writing. The unsaid is expressed in many different ways, regarding different levels. It can be felt in the heart of nature, in the decoration of his room, in his senses, which are now turned down, and also in his soul. The lyrical ego cannot hear anymore, and his soul is empty, its voice being silent. The term ,,silence" is frequently encountered throughout Philippide's poetry, as well as other derivatives or equivalent terms. Its frequency indicates a modern way of living, feeling and perceiving.

Keywords: Alexandru Philippide, unsaid, poetics, negativity, style.

Alexandru A. Philippide transpune în poezia sa elemente moderne, asocieri surprinzătoare, cuvinte purtătoare de sensuri noi, inovând prin tot acest spectru lirica românească din secolul al XX-lea.

Poetul își încrie poematizarea pe linia antonimică specifică modernismului, subliniind cele mai multe simțiri și exprimând ideistica poeziei tocmai prin tăcere. ,,Într-un secol în care mitul Incomunicabilului a bîntuit atîtea spirite, întîlnești prea rar poeții pentru care *Nerostitul* este o sursă inepuizabilă, un tezaur ascuns ce se cere revelat. Al. Philippide e unul dintre aceștia."[1]

Nerostitul este la Philippide tăcerea mai mult voită decât brusc survenită, în miezul său zăcând puteri creatoare.

Pe tărâm philippidian, vocabula ,,tăcere" capătă dimensiuni ce depășesc adesea limitele sensurilor regăsite în dicționar. Potrivit definiției, tăcerea implică o stare de calm, de liniște, de acalmie. La Philippide, tăcerea este un mod de a fi, de a trăi, izolând individul de glasul alertant al societății ce-l găzduiește.

Tăcerea este configurată nu numai ca o împotrivire de a vorbi, de a împărtăși cu colectivitatea imediată, ci și ca o imposibilitate de a vorbi, ca o incapacitate de a articula cuvinte.

La Philippide, tăcerea indică o absență, ea fiind trasată de cele mai multe ori printr-o negație. Ceea ce nu există faptic, când vorbe nu se spun, există poematic. Deși tăcerea se-nfiripă în decorul philippidian, în chip paradoxal, tăcerea se vorbește pe sine. Ea transmite tot atâtea simțăminte câte ar reda puterea cuvintelor, sau poate chiar mai mult.

[1] Nicolae Balotă, *Introducere în opera lui Al. Philippide*, Editura Minerva, București, 1974, p. 149.

BDD-A22197 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 05:58:50 UTC)

Tăcerea e un cadru modern în care se filmează trăiri. Ea este implantată în natură, fie ea vie sau moartă, în trup, prin amortizarea simțurilor, dar și în suflet, căci deseori sufletul este pustiit, golit, mut.

Expresia tăcerii apare la poetul ieșean cu frecvență ridicată, traducând singurătatea individului într-o societate cu care nu compatibilizează, nici ca orientare, nici ca mod de existență și nici ca mod de a scrie, de a crea.

Prin unealta tăcerii, poetul reduce volumul vocilor ce strigă în jurul său, lăsându-și mintea să zboare liberă spre inspirație, fără a fi îngrădită, fără a fi redirecționată, fără a se izbi de pereții regulilor.

Tăcerea este mai mult decât o atmosferă calmă, în care nu se aude nimic. Ea este izvor de profunzime, ce naște interpretări variate în planul receptării.

Expresia tăcerii traduce o absență biografică. Philippide ,,nu cunoaște zile tumultoase, nu are întîmplări pe care le-ar putea povesti. Și dacă nu vrea să iasă în public, dacă nu-i place să dea interviuri, dacă nu scrie este din pricină că nu dorește să i se descopere singularitatea printre oameni.”[2]

Tăcerea este un cuvânt caracteristic poeticii philippidiene, fiind întrebuințat atât în sensul lui propriu (,,liniște”), cât și în sens figurat, marcând o anumită ,,lipsă”, ,,solitudine”, ,,neîmplinire”, și chiar ,,dispariție” și ,,moarte”.

Tăcerea este inserată liricii pe diferite straturi morfologice: substantiv (,,tăcere”, ,,tăceri”), adjectiv (,,tăcut”), verb (,,tăcui”). Această uniformizare demonstrează încă o dată absorbția modernismului de către lirica philippidiană.

Devenită parcă personaj, tăcerea capătă abilități motorii, notându-se adesea mișcări ale acesteia: ,,Tăcerea se întinde prin unghere” (*Seninătate*), ,,Din mobile tăcerea se desprinde” (*Muzică*), ,,Tăcerea strînge vechiul meu granit” (*Priveliște*), ,,Tăcerea-n jurul ultimului pas/ Se strînge ca frînghia în jurul unui par” (*Pantomimă*).

Scris cu literă mare la început, întocmai ca un substantiv propriu, tăcerea preia însușirile unei ființe. Tocmai acest lucru relevă importanța tăcerii pe tărâmul poematic al lui Alexandru Philippide.

Tăcerea este pusă în poziția martorului existenței poetului, fiind omniprezentă atât în viața omului Philippide, cât și în viața liricii acestuia. Trăind sub semnul absenței, poetul cultivă tăcerea ca atmosferă lirică în propriile-i creații. Ideatica poeziei se definește prin lipsa ei, iar ,,taina lui este lipsa tainei. Viața lui este absența întâmplărilor. Cel însemnat astfel caută să se apropie de omenire și, socotindu-se nepregătit, neînzestrat, nu intră în valurile ei și revine la solitudine blestemîndu-și încercarea nevinovată”[3].

Martor, decor, loc de refugiu, tăcerea împânzește toată înconjurimea eului liric, și prin extensie, a poetului.

Substantivul ,,tăcere” apare în poezia lui Philippide la toate cazurile: nominativ, dativ, acuzativ, genitiv, , cu excepția vocativului.

,,Tăcerea” apare cel mai frecvent în cazul nominativ, semn că prezența ei coordonează fapte, ea acționând astfel întocmai ca un personaj. Din punct de vedere stilistic, cazul nominativ permite subiectului să se evidențieze în cadrul propoziției, fiind elementul

[2] George Arion, *Alexandru Philippide sau drama unicității*, Editura Eminescu, București, 1982, pp.11-12.
[3] *Ibidem*, p. 12.

BDD-A22197 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 05:58:50 UTC)

despre care se vorbește, și prin urmare, cel mai important: „Tăcerea veștedă se desfășoară/ Pe muzicile de odinioară” (*Privelişte*), „Tăcerea se întinde prin unghere” (*Seninătate*), „Din mobile tăcerea se desprinde” (*Muzică*), „Tăcerea strînge vechiul meu granit” (*Privelişte*), „Tăcerea-n jurul ultimului pas/ Se strînge ca frînghia în jurul unui par” (*Pantomimă*), „Plutea peste gheţarii fără drum/ Tăcerea cu aripile de scrum” (*Osînda fulgerului*), „Tăcerea vine” (*Îndemn la drum*), „Tăcerea voastră-i limpede ca moartea” (*Pietrele*), „Tăcerea nopţii, iarna, e rea ca un cuţit” (*Feerie*), „Tăcerea-i înţesată de glasuri viitoare” (*Popas*), „Tăceri străvechi s-adună prin unghere” (*Veghe*), „Tăcere…” (*Pastel pustiu*), „Cîte tăceri s-or fi topit în ele?” (*Glasuri*)

În cazul genitiv, substantivului „tăcere” îi sunt atribuite posesii, ea deținând spații mai largi decât și-ar putea imagina cititorul la o primă lecturare: „Ohe! Ohe! Corăbierii/ Tăcerii!” (*Romanță*), „Urechea tăcerii…” (*Pădure*), „Funinginea tăcerii s-a sleit” (*Prohod*), „Din pulberea tăcerilor trecute”, „Sfărîmături ale tăcerii mele” (*Adîncire*), „Pe mările tăcerii dinăuntru” (*În marile singurătăți*).

Cazul acuzativ așază *tăcerea* în poziția agentului, asupra căruia se răsfrâng pornirile naturii ori acțiunile eului liric: „Și-un greier gîngav gâdilă prelung/ Cu țârîitul lui tăcerea surdă” (*Pastel*), „Acum deodată-şi îndoi spinarea,/ Cuprinsă de-o cucernică tăcere.” (*Prin nişte locuri rele*). Totodată, cazul acuzativ indică o modalitate de săvârșire a unui act: „Vor face în tăcere semnul crucii” (*Năluca pădurii*). Tăcerea devine astfel o cale, un mod de a acționa, de a trăi.

Tot în cadrul cazului acuzativ, eul liric își exprimă teama de tăcere: „Odată mi-era frică de tăcere” (*Seară cu fulgere*).

Tăcerea este material de poematizare, natura empatizând cu atmosfera silențioasă și devenind sinonimă acesteia: „Cu picături albastre de tăcere” (*Astralis*), „Călcînd pe lespezi de tăcere rece” (*Fereastra*),

Tăcerea se instalează și în cazul dativ, atunci când poetul se adresează visului, în încercarea de a-i modela desfășurarea: „Și vorba ta să semene tăcerii.” (*Seninătate*).

La Philippide, *tăcerea* se depune în mai multe matrițe, de diferite forme sau structuri:

1. Familia de cuvinte a cuvântului „tăcere”: „tăcut”, „tăcui”, „tăceri”. Dintre toate acestea, cuvântul „tăcere” are cea mai mare frecvență, având de cele mai multe ori funcția de subiect. El se întruchipează în poezie în atmosfera calmă și liniștită, indicând absența cuvintelor ori sunetelor. Acest lucru se realizează în lumina înțelesului propriu. Atunci când *tăcerea* apare cu sens figurat, semnificațiile ei sunt mult mai complexe, ea fiind un generator de cuvinte: „Cuvîntul nu este Logosul, un strat rațional al lumii, ci aparține substratului din care purcede și viziunea. Desigur, în adîncuri, domnește Tăcerea. Dar ca o matrice sau ca întunericul bun al pămîntului, Tăcerea ascunde germenii cuvîntului”[4]. Astfel, *Tăcerea* este o etapă premergătoare cuvântului poetic: „Tăcerea-i înţesată de glasuri viitoare?” (*Popas*).

[4] Nicolae Balotă, *op.cit.*, p. 151.

BDD-A22197 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 05:58:50 UTC)

Tăcerea este un substitut al gândului, al ideii nerostite, necuprinse în sonoritatea glasului: ,,Pe care îl trăisem doar cu gîndul,/ Dar nu-i dădusem încă-n mine glas" (*Alai*).

Un alt cuvânt din această categorie este adjectivul ,,tăcut", o trăsătură pe care poetul și-o atribuie sieși, comparând această tăcere cu tăcerea epocii în care trăiește. Este o tăcere ce poate fi înțeleasă și ca o lipsă de scrieri inovative într-o perioadă în care se scrie după reguli: ,,Tăcut ca vremea, orb ca un mormînt,/ La căpătâiul meu de veghe sunt" (*Veghe*).

Verbul ,,a tăcea" apare ca un gest de autocontrol, arătându-se ca fiind mai înțelept decât cel de a vorbi: ,,Voisem să vorbesc. Tăcui,/ Pornind de-acolo mai departe" (*Pe un papirus*).

2. Termeni echivalenți tăcerii: ,,mut", ,,surd", ,,stins", ,,mort".

Cuvântul ,,mut" apare în lirica philippidiană atât cu sens denotativ, exprimând tăcerea, ca atribut voit al eului liric, cât și cu sens conotativ, denumind tocmai lucruri încărcate cu sonoritate. În înțelesul lui propriu, termenul ,,mut" este asociat unui eu liric, care își păstrează misterul prin tăcere: ,,Dar pîn-atunci, misterios și mut,/ Rămân un exilat în absolut."(*Incomunicabilul*). Mutenia nu apare aici ca lipsa facultății de a vorbi, ci ca o împotrivire de a comunica în limba epocii. Neregăsindu-și identitatea în pulsul societății, poetul se autocalifică întocmai ca un exilat. El ,,nu divulgă nimic, rămîne mut și soarta lui este aceea a unui rătăcitor prin vremuri. Curios, uneori, mulțimea tinde să-l asimileze și atunci el refuză cu îndărătnicie."[5]

Pornind de la tăcerea propriu-zisă, definibilă prin stăruința de a nu vorbi, eul liric, și prin extensie, poetul, își asumă această stare, făcând din ea un mod de existență. Implantând tăcerea în gând și în suflet, poetul devine un avatar al tăcerii.

Adresându-se poeților din al vremii sale album, Philippide își justifică tăcerea, punctând lipsa unei punți ideatice între vocile ce umblă prin poezie și el însuși, neoferindu-le șansa de a-i descoperi singularitatea. Cumva poetul își anunță opera, inculcându-ne o nerăbdare în a asculta gândul acum mut: ,,Ce spun acele linii cine știe?/ Voi numai de la mine puteți afla, dar cum,/ Cînd între voi și mine nu este nici un drum/ Și gîndul meu e mut pe veșnicie?//" ?

În *Pastel pustiu*, Drumul are suflet mut, având aici semnificația de suflet absent: ,,În sufletul meu mut, acum, ascult/ Ecoul pașilor trecuți demult" (*Pastel pustiu*). Pașii demult trecuți sunt pașii poeților amuțiți de epocă. Poetul este ,,așadar, cel care dă glas lucrurilor mute", iar ,,vocea lui învie vocea tuturor poeților pe care timpul tinde să le amuțească."[6]

Visând la o răzvrătire a lumii adiacente lui, poetul îndeamnă la abolirea tăcerii. Philippide descrie în chip metaforic tăcerea, asemuind poeții vremii cu lumea vegetală, mută prin definiție,: ,,Ciuperci sau flori, mlădițe sau trunchiuri colosale/ Pornesc să-nfrunte omul, uzurpator flecar/ Al mutei lor domnii primordiale." (*Răzvrătire*)

Adjectivul ,,mut" se regăsește cel mai adesea în componența oximoronului, în poezia lui Philippide. Alăturând obiectelor sonore însușirea ,,mut", însușire opusă firii lor, poetul încearcă să sublinieze ironic stadiul poeziei la vremea de atunci: ,,mute melodii".

[5] George Arion, *op.cit.*, 1982, p. 47.
[6] Nicolae Balotă, *op.cit.*, p.150.

BDD-A22197 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 05:58:50 UTC)

Melodia este o succesiune de sunete îmbinate după regulile ritmului și ale modulației, pentru a alcătui o unitate cu sens expresiv. Oximoronul ,,mute melodii" trădează un înțeles conotativ al termenului ,,mut" și anume acela de melodii ,,fără mesaj, fără strălucire". Născută din strălucirea fadă a lunii, și nu din ale soarelui raze orbitoare, melodia, chip frumos al poeziei, pare mută: ,,Aduce mute melodii de lună." (*Muzică*)

Reacțiile umane sunt și ele amortizate. Întâlnim la Philippide oximoronul ,,plînsul mut". Plânsul este o vărsare de lacrimi, deseori însoțită de gemete, bocete. Personificată fiind, stânca își deplânge bătrânețea amuțită de ,,mîna timpului brutal". În cadrul unei comparații, poetul arată cum stânca devine una cu tăcerea: ,,Și umbra mea, pe lacul plin de stele,/ E plînsul mut al bătrîneței mele." (*Privelişte*). Întocmai ca și lacul, ce nu are vărsare și ,,glasul" nu i se aude, așa e și stânca, al cărui plâns a devenit intern, și deci, mut.

Un alt echivalent al adjectivului ,,tăcut" este cuvântul ,,surd". Acest atribut nu împiedică vorbirea, dar instituie tăcerea ca singura ambianță cunoscută de persoanele cu o astfel de dizabilitate. Philippide întrebuințează asocierea insolită ,,tăcerea surdă" (*Pastel*), accentuând astfel puterea Nerostitului și sporind funcția poetică.

Philippide introduce și termenul ,,stins" cu sens echivalent tăcerii: ,,sunete stinse" (*În marile singurătăți*). Cuvântul ,,stins" este unul negativ din punct de vedere semantic, întruchipând absența sonorizării, ,,sunete stinse" însemnând, de fapt, sunete care nu se aud. Termenul ,,stins" este folosit în acest context cu sens figurat.

Adjectivul ,,mort" devine sinonim aceluia de ,,tăcut" în *Seninătate*, unde vântul trezește

,,ecourile moarte". Ecoul este prin definiție sunet. Asocierea ecoului cu adjectivul ,,moarte" este oximoronică, cei doi termeni fiind contradictorii. Cuvântul ,,mort" este întrebuințat aici tot cu înțeles figurat, anulând efectul ecoului. ,,Ecourile moarte" sunt ecouri ,,stinse", a căror sonoritate este redusă până la asurzire.

Toți termenii din această categorie sunt o expresie a nerostitului. Sunt termeni negativi ca semantism: ,,mut"(=care nu vorbește), ,,surd"(=care nu aude), ,,stins" (=amuțit, care nu se aude), ,,mort"(=care nu se aude). Toți acești termeni se regăsesc în lirica philippidiană ca indici ai tăcerii.

3. Tăcerea exprimată prin negație

Nerostitul ia și forma negației, fiind astfel exprimat indirect. Negația instaurează tăcerea în lirica philippidiană în toate formele ei.

Negația verbală propriu-zisă introduce *Nerostitul* prin sublinierea antonimiilor acestuia: ,,Nu vreau sonore cripte să mă-ncurce"(*Pe poarta de corn*), ,,Ceva ce nu se poate auzi/ Decît doar cu urechea sufletului" (*În marile singurătăți*), ,,Cîte n-ar putea să-ți spună"(*Umblă noaptea*), ,,O, cîte lucruri n-aș putea să spun/ Despre colțurile-ascunse ale marilor orașe !/ Dar n-aș voi să mă încurce-acum/ Anevoioase ritmuri și rime nărăvașe.//" (*Cîntec de noapte*), ,,Poate-aș găsi-n adîncul lor pitite/ Acele lucruri ce n-au fost rostite!" (*O, cîte lucruri*).

BDD-A22197 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 05:58:50 UTC)

Poetul se arată vrăjit de puterea nerostitului, de necunoscut. „E necunoscutul din noi, de esență novaliană.”[7] În inima tăcerii, zac cuvinte ce ar putea compune versuri singulare. Astfel că nerostitul se întrevede ca un traseu de căutare a inspirației.

Negația verbală propriu-zisă apare și dislocată de adverbul de mod „mai”, element care anunță cumva instalarea tăcerii: „Dar ce-s acești nefericiți/ Ce nu mai știu vorbi și rîde?” (*Pe un papirus*). Adverbul „mai” plasează acțiunile într-o imposibilitate de a se împotrivi tăcerii, cufundându-se parcă tot mai mult în abisul ei.

Philippide introduce în poezia sa și cuvinte negative, menite să accentueze tăcerea: „Prezență care-nlătură cuvântul?” (*În marile singurătăți*), „Străvechiul vaiet care te alungă/ De-a lungul vremii a pierit demult.” (Umbră). Verbul „a înlătura” are înțeles negativ, însemnând „a face să dispară, să nu mai fie”. Iar verbul negativ „a pieri”, verb ce face referire la vaiet (=strigăt, geamăt), anulează sonoritatea acestuia din urmă. Cele două versuri traduc o despărțire a vaietului de sunet, o tăcere ce ajunge să-l definească.

Lirica philippidiană abundă în negații, prin acestea conturându-se atitudine față de lume, față de poezie și chiar față de sine.

Un alt mijloc de exprimare a nerostitului, a tăcerii prin negație este prepoziția „fără”, prepoziție ce traduce o lipsă, o absență.

Cuvântul „mut”, regăsit în a doua categorie, cea a termenilor echivalenți tăcerii, este redat aici cu ajutorul prepoziției „fără”: „fără glas” (*Împăcare*), „fără grai” (*Lied*).

În versul „Aud fără ureche și văd fără privire” (*Rîul fără poduri*) este conturată o altă formă a tăcerii, prepoziția „fără” instituind aici lipsa auzului. Termenul „surd”, ca sens echivalent structurii „Aud fără ureche”, activează o tăcere în percepție.

În versul „Și fără-a scoate un cuvânt”, prepoziția negativă „fără” devine o unealtă a nerostitului, anulând astfel revărsarea cuvântului.

Explorarea Nerostitului, ca formă a Necunoscutului, este un țel al poetului ieșean, a cărui neliniște „fără speranță” îl „face să presupună că, în întuneric, zac <<lucruri ce n-au fost rostite.>>”.[8]

Nerostitul se întruchipează chiar și în titlul unui poem al lui Philippide, și anume, *Incomunicabilul*, semn că această căutare a nerostitului devine o temă esențială a liricii philippidiene.

Înglobând *Nerostitul* în lirica sa, Philippide conturează un decor modern, în care lucrurile se percep în chip inedit și în care tăcerea este doar un preambul al cuvântului poetic.

Bibliografie:

Alexandru Philippide interpretat de..., Ediție îngrijită de George Gibescu, Editura Eminescu, București, 1972.

Arion, George, *Alexandru Philippide sau drama unicității*, Editura Eminescu, București, 1982.

Avrămuț, Horia, *Alexandru Philippide*, Editura Cartea Românească, București, 1984.

[7] Horia Avrămuț, *Alexandru Philippide*, Editura Cartea Românească, București, 1984, p. 100.
[8] Nicolae Balotă, *op.cit*., p.149.

BDD-A22197 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 05:58:50 UTC)

Balotă, Nicolae, *Arte poetice ale secolului XX: ipostaze românești și străine*, Editura Minerva, București, 1976.

Balotă, Nicolae, *Introducere în opera lui Al. Philippide*, Editura Minerva, București, 1974.

Dominte, Constantin, *Negația în limba română*, Editura Fundației România de mâine, București, 2003.

Gibescu, George, *Alexandru Philippide*, Editura Albatros, București, 1985.

Irimia, Dumitru, *Structura stilistică a limbii române contemporane*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1986.

Munteanu, Ștefan, *Stil și expresivitate poetică*, Editura Științifică, București, 1972.

Philippide, Alexandru, *Scrieri*, vol I, Editura Minerva, București, 1976.

Vianu, Tudor, *Studii de stilistică*, Editura didactică și pedagogică, București, 1968.

BDD-A22197 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 05:58:50 UTC)